УДК 354:378

DOI: 10.35340/2308-104X.2019.82-1-07

**МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНТРОЛЮ
ЯКОСТІ НАДАННЯ ЗВО
ОСВІТНІХ ПОСЛУГ:
АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ
ОПИТУВАННЯ ЛАТВІЙСЬКИХ
СТУДЕНТІВ**

**THE PLACE AND ROLE OF
THE STATE IN PROVISION
QUALITY CONTROL OF
EDUCATIONAL SERVICES
PROVIDED WITH HIGHER
EDUCATIONAL INSTITUTES:
ANALYSIS OF THE RESULTS
OF THE SURVEY OF LATVIAN
STUDENTS**

МОРОЗ С. А.,
кандидат наук з державного
управління, старший науковий
співробітник Навчально-науково-
виробничого центру
Національного університету
цивільного захисту України

MOROZ S.,
Candidate of Public
Administration (PhD), Senior
Research Officer of Training
Research and Production Center,
National University of Civil
Protection of Ukraine

За результатами аналізу відповідей студентів з Європейського простору вищої освіти було з'ясовано думку респондентів щодо місця та ролі держави у забезпеченні контролю за якістю надання освітніх послуг закладом вищої освіти. Розглянуто особливості взаємовідносин інституту держави та інституції університету в контексті забезпечення якості вищої освіти. Крім того, в статті обґрунтовано напрями вдосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління якістю вищої освіти, а також визначено пріоритети використання суб'єктами державного управління окремих методів впливу на систему забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Ключові слова: *якість вищої освіти, заклад вищої освіти, механізми державного управління, опитування студентів, компетенція держави.*

По результатам анализа ответов студентов из Европейского пространства высшего образования было выяснено мнение респондентов о месте и роли государства в обеспечении контроля качества предоставления образовательных услуг учреждениями высшего образования. Рассмотрены особенности взаимоотношений института государства и институции университета в контексте обеспечения качества высшего образования. Кроме того, в статье обоснованы направления совершенствования содержания и практики использования механизмов государственного управления качеством высшего образования, а также определены приоритеты использования субъектами государственного управления отдельных методов

воздействия на систему обеспечения качества высшего образования в Украине.

Ключевые слова: *качество высшего образования, учреждение высшего образования, механизмы государственного управления, опрос студентов, компетенция государства.*

Basing on the results of survey of answers of students from the European higher education space, there was determined an opinion of respondents as for a place and role of state in provision quality control of educational services of higher educational institutes. The features of the relationship between the Institute of state and the institutes of the University in the context of provision of higher education quality. In addition, the article substantiates the directions of improving the content and practice of usage of mechanisms of state management of the higher education quality, as well as determined the priorities for the subjects of public administration to use certain methods of influence on the system of quality assurance of higher education in Ukraine.

Keywords: *higher education quality, higher educational institute, mechanisms of state management, survey of students, the competence of the state.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердження якого відбулось у межах норм постанови Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 [1, с. 27], серед основних завдань підрозділу «Освіта, навчання та молодь» визначає у тому числі й ті, зміст яких пов'язано із необхідністю забезпечення якості вищої освіти, а саме:

– дотримання загальних принципів забезпечення якісної вищої освіти та підвищення кваліфікації у контексті Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (пункт №1426 Плану заходів; статті 431, 435 Угоди);

– розбудова системи забезпечення якості вищої освіти на основі Європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти (пункт №1427 Плану заходів; статті 431, 435 Угоди);

– забезпечення функціонування системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти відповідно до Європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти (пункт №1428 Плану заходів; статті 431, 435 Угоди).

За кожним з наведених вище завдань законодавець визначає конкретні за своїм змістом та практикою реалізації заходи суб'єктів державного управління. З огляду на той факт, що відповідальним за виконання переважної більшості із запланованих до виконання заходів визначено Міністерство освіти і науки України (МОН), відповідна проблематика не лише може, а і повинна розглядатись через призму змістовного спрямування науки державного управління. Таке наше припущення обумовлено, з одного боку, предметно-об'єктним спрямуванням державно-управлінської науки, а саме «предмет науки державного управління – закономірності функціонування системи державного управління, у тому числі суспільних процесів як об'єктів державно-

управлінського впливу, принципи, методи і технології управлінської діяльності органів державної влади» [2, с. 6]. Іншими словами, діяльність МОН, як органу державної влади, так само як і її інструментарій, перебуває у межах об'єктно-предметного простору галузі науки «Державне управління». З іншого боку, «органи державної влади та їх статус: цілі, завдання, функції, структури, організаційні відносини, їх удосконалення» визначені у якості одного з напрямів досліджень у межах Паспорту спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління [3]. Незалежно від обраного нами напряму обґрунтування можливості розгляду порушеної проблематики у межах галузі науки «Державне управління», розгляд питань компетенції держави щодо забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, так само як і повноважень МОН України у межах відповідних заходів, потребує на використання інструментарію державно-управлінської науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблематика державного управління якістю освітньої діяльності та якістю вищої освіти не є принципово новими напрямками в організації наукових пошуків. Питання участі держави у забезпеченні результативного функціонування системи вищої освіти України набули свого розвитку у наукових роботах Л. А. Гаєвської, О. В. Жабенка, С. В. Майбороди (обґрунтовано теоретико-історичні аспекти державного управління освітою); С. К. Андрейчука, С. М. Домбровської, В. М. Огаренка (досліджено зміст та практику використання механізмів державного управління системою вищої освіти напрями та розкрито їх зміст); Д. В. Бондара, О. В. Поступної, Т. М. Тарасенко (визначено інституціонально-правові та соціально-економічні умови ефективного розвитку вищої освіти); Т. І. Гладкої, Т. О. Лукіної, А. В. Роміна (з'ясовано особливості державного управління якістю надання освітніх послуг в системі вищої освіти); О. В. Дубровки, Р. А. Науменко, Л. І. Паращенко (досліджено організаційно-методичні та практично-діяльнісні аспекти прояву державно-управлінського впливу на освітянську сферу) та багатьох інших вчених [4]. Серед останніх наукових досліджень, фокусом наукової уваги яких були питання державного управління якістю вищої освіти, слід виділити роботи В. С. Загорського (розглянуто особливості управління закладами вищої освіти та якістю надання освітніх послуг в Україні), І. М. Куліш (обґрунтовано значущість Болонського процесу для забезпечення якості вищої освіти, а також розглянуто потенціали Європейського простору вищої освіти для розвитку вітчизняної системи вищої освіти), С. В. Лісової (визначено особливості забезпечення якості вищої освіти в контексті змісту та практики реалізації системного підходу), В. М. Онищук (з'ясовано умови ефективного використання управлінських механізмів підвищення якості освіти в сучасних умовах), М. І. Рудакевич (обґрунтовано напрями вдосконалення системи управління якістю надання освітніх послуг у закладі вищої освіти), Р. М. Рудніцької (визначено механізми інтеграції вітчизняної системи вищої освіти до Європейського простору вищої освіти), С. О. Шевченка (розглянуто особливості змісту та практики функціонування державно-громадського механізму управління якістю вищої освіти) та інших дослідників. Окремі питання порушеної вище проблематики були розглянуті

авторами статті у межах попередніх напрямів наукових досліджень [5, 6], а отже ця публікація є їх логічним продовженням.

Питання забезпечення якості вищої освіти є традиційним предметом наукової уваги під час роботи науково-комунікативних заходів. Серед останніх науково-комунікативних заходів, тематика яких була спрямована на вдосконалення змісту та практики використання механізмів держаного управління якістю вищої освіти, слід виділити: XXIII Міжнародну науково-методичну конференцію «управління якістю підготовки фахівців» (19–20.04.2018, м. Одеса – Одеська державна академія будівництва та архітектури); Міжнародну науково-практичну конференцію «Формування сучасної моделі управління та підвищення якості менеджменту в системі вищої освіти» (20.04.2018, м. Дніпро – Університет митної справи та фінансів); XIV Міжнародну конференцію «Стратегія якості в промисловості та освіті» (04–07.06.2018, м. Варна – Технічний університет (м. Варна) у співпраці з Державним інститутом підготовки та перепідготовки кадрів промисловості (м. Дніпро). Найбільш цікавою, в контексті обраного нами предмету наукової уваги, на нашу думку, є Конференція міністрів освіти Європейського простору вищої освіти (24–25.05.2018, м. Париж), в роботі якої прийняла участь Міністр освіти і науки України Л.М. Гриневич та повідні фахівці вітчизняних наукових установ та державних інституцій. Під час свого виступу перед учасниками комунікативного заходу, Л. М. Гриневич звернула увагу на необхідність формування та забезпечення ефективного функціонування внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості вищої освіти, адже саме використання її інструментарію здатне не лише значно підвищити якість надання освітніх послуг вітчизняними ЗВО, а і підвищити динаміку інтегрування вітчизняної системи вищої освіти до Європейського простору вищої освіти [7]. Прийняте за результатами роботи конференції так зване Паризьке комюніке (25.05.2018) декларує необхідність підвищення якості вищої освіти відповідно до вимог «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» та визначає її місце і роль в процесі міжнародної співпраці в освітянській галузі [8]. Акцитування уваги авторів документу саме на цих питаннях, може бути розглянуто на рівні основи для організації наукових пошуків відповідного змістовного спрямування. Саме один з таких можливих напрямів розвитку наукової думки було нами обрано у якості предмету безпосередньої уваги у межах цієї публікації.

Мета статті – з'ясувати думку європейських студентів (здобувачі вищої освіти, які навчаються у межах Європейського простору вищої освіти) щодо місця та ролі держави у забезпеченні контролю за якістю надання освітніх послуг закладом вищої освіти (ЗВО), а також запропонувати напрями вдосконалення змісту та практики використання механізмів державного управління якістю вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розглядаючи проблематику забезпечення якості вищої освіти, а саме ті її питання, зміст яких безпосередньо пов'язано із забезпеченням контролю за діяльністю ЗВО щодо якості надання освітніх послуг та ефективності виконання державного замовлення на підготовку фахівців з

вищою освітою, слід звернути увагу на розмежування законодавцем повноважень суб'єктів державного та громадського контролю у сфері вищої освіти [9]. Кожен з цих різновидів контролю має свою частку компетенції у забезпеченні якості вищої освіти, а отже заслуговує на окрему увагу дослідників. З огляду на обраний нами предмет наукового пошуку, вважаємо за необхідне розглянути окремі з детермінантів реалізації суб'єктами державного управління своїх повноважень у межах державного контролю у сфері вищої освіти. У самому спрощеному вигляді такі детермінанти можуть бути розділені на дві основні групи, а саме: 1) нормативно-правові, тобто ті повноваження суб'єктів державного управління щодо забезпечення якості вищої освіти, які формулюються вимогами нормативно-правових документів; 2) суспільні, тобто ті повноваження суб'єктів державного управління щодо забезпечення якості вищої освіти, природою виникнення яких є очікування з боку суспільства (суспільний запит на дії суб'єктів державного управління). Останній напрям може бути розглянутий через призму усвідомлення природи виникнення державного управління. На переконання Платона, в основу створення інституту держави покладені потреби суспільства, тобто суспільство делегує державі повноваження щодо вирішення окремих різновидів потреб. Іншими словами, члени суспільства «передають цілому суспільству ... єдиній верховній владі (у нашому випадку – державі, прим. автора) ... права забезпечувати дотримання природного закону» [10, с. 53]. На думку Дж. Локка таке відречення від природних прав може відбутися лише за умови згоди кожного члена суспільства підкорятися рішенням більшості, адже «єдина правомочна основа будь-якої державної влади полягає у згоді вільних осіб підкорити свою волю рішенням більшості» [11]. Залишаючи поза межами нашого аналізу питання змісту наукових поглядів Дж. Локка, приймемо до уваги той факт, що кожна людина, перебуваючи в інституціональному просторі держави, незалежно від свого бажання, свідомо чи підсвідомо, змушена обмежувати свою свободу («підкоряти свою волю») відповідно до існуючих норм та правил. Вище наведене, з прийняттям до уваги змісту діалектики єдності штучного права держави на встановлення обмежень з природною свободою особистості (так звана усвідомлена необхідність), дозволяє нам розглянути проблематику державного управління якістю вищої освіти через призму готовності особистості (суб'єкту державного управління) до прийняття державою на себе функції контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг. Отже, у межах цієї публікації ми зосередимо увагу на з'ясуванні думки студентів щодо обсягів компетенції держави у реалізації функцій контролю за якістю професійної діяльності ЗВО та якістю вищої освіти.

Підґрунтям для проведення відповідного аналізу нами були обрані результати анкетування студентів Балтійської Міжнародної Академії (БМА), отримання яких автором цієї публікації стало можливим внаслідок виконання програмних заходів стажування наукових та науково-педагогічних працівників Національного університету цивільного захисту України «Теорія і практика забезпечення якості вищої освіти: педагогіка, психологія і управління» (21.04.2018 – 02.05.2018) в БМА (Латвія, м. Рига). Обрання у якості респондентів саме латвійських студентів було обумовлено перш за все тим, що Латвія: 1) має не лише порівняно успішний досвід у докорінному реформуванні суспільно-

політичної та соціально-економічної підсистем суспільства, а у тому числі й певні результати від проведення відповідних реформ (можливість оцінити ефективність функціонування обраної Латвією моделі забезпечення якості вищої освіти, через призму обраного для аналізу критерію); 2) демонструє порівняно потужну динаміку свого соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку, що є підставою для вивчення та аналізу тих з механізмів державного управління які були свого часу використані суб'єктами державного управління Латвії для реформування національної системи вищої освіти (за результатами експертної оцінки фахівців організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), Латвія має потужний потенціал для лідерства в продукуванні та використанні інновацій); 3) до початку свого реформування мала порівняно схожі з відповідною системою України характеристики (Латвія та Україна, мали спільний досвід перебування у межах одного інституціонального простору (перебування у складі СРСР), а отже так звані вихідні характеристики відповідних національних систем, можуть бути розглянуті на рівні тотожних). Іншими словами, вивчення досвіду Латвії щодо забезпечення якості вищої освіти, дозволить експертам не лише оцінити доцільність та ефективність використання тих чи інших механізмів державного управління освітянською галуззю у межах вітчизняної моделі вищої освіти, а і запропонувати напрями вдосконалення її змісту та практики функціонування.

Повертаючись до аналізу результатів організованого нами опитування, вважаємо за необхідне, з огляду на обраний нами предмет наукового пошуку, зосередити увагу на відповідях респондентів на питання «Чи повинна держава здійснювати жорсткий контроль за якістю надання освітніх послуг ЗВО?». Респондентам було запропоновано обрати один з варіантів відповіді, зміст якого, на їх думку, найбільш повно відображує компетенцію держави у забезпеченні контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг. Отримані нами під час обробки анкет результати наведено на рисунку 1.

За результатами аналізу відповідей респондентів можемо сформулювати такі основні узагальнення.

Рис. 1. Розподіл думок студентів БМА щодо необхідності забезпечення державою контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг

По-перше, жоден з студентів не підтримав думку про те, що держава не повинна здійснювати жорсткий контроль. Очевидно, що студенти, як безпосередні споживачі освітянських послуг ЗВО, зацікавлені у функціонуванні інституту зовнішнього контролю за ефективністю функціонування системи забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Така позиція респондентів стала несподіванкою для організаторів опитування, адже не дивлячись на наше переконання про необхідність (доцільність) участі держави у забезпеченні якості вищої освіти, ми припускали наявність серед студентів прибічників ідеї автономного університету. Тут ми маємо на увазі не академічну свободу ЗВО та університетську автономію, принципи реалізації яких закладено у Хартії Університетів України «Академічні свободи, університетська автономія та освіта» (2009 р.) [12], а саме автономію університету у кантівському її розумінні. Ідея автономії університету у так званому чистому вигляді розкривається через незалежність ЗВО від держави. Така автономія передбачає не лише «самостійність, незалежність та відповідальність у прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом» [13], а перш за все – можливість самостійно запроваджувати власні навчальні програми та затверджувати практики організації навчального процесу і оцінювання здобутків студентів. Схожа за своїм змістом до наведеної вище модель автономії університету реалізується у Великобританії, в інституціональному просторі якої більшість з документів Міністерства освіти має рекомендаційний (дорадчий) характер. Британська модель автономії університетів заснована на відсутності єдиної системи «державного регулювання змісту підготовки студентів, уніфікованих для всіх університетів вимог до випускників» [14, с. 141]. Іншими словами, в основу формування європейського погляду на зміст автономії університету покладаються погляди І. Канта щодо прав університету мати свою автономію (оцінювати вчених можуть лише вчені) та владу для зарахування на навчання випускників народних шкіл та присудження їм за результатами навчання відповідних ступенів [15, с. 48]. Цікаву інтерпретацію думки І. Канта щодо автономії університету ми можемо зустріти у О. О. Уварової, а саме «автономія університету полягає в тому, що навіть визнаючи певний зовнішній авторитет, зокрема авторитет держави, він зберігає свою автономію, оскільки виносить судження вільно і самостійно, основууючись лише на розумі» [16]. Отже, не дивлячись на той факт, що респондентами опитування виступили представники Європейського простору вищої освіти, природа формування та розвитку якого пов'язана з реалізацією принципів незалежності інституції університету від інституту держави, у якості результату ми отримали експертну думку про необхідність участі держави у контролі за якістю надання освітніх послуг ЗВО. Цікавим є факт, що жоден з респондентів не підтримав запропоновану організаторами анкетування тезу (варіант відповіді) про відсутність необхідності участі держави у забезпеченні *жорсткого* (виділено автором) контролю за якістю освітньої діяльності та якістю вищої освіти.

По-друге, більшість респондентів (57%) підтримали думку про те, що держава повинна здійснювати жорсткий контроль за якістю надання освітніх

послуг ЗВО, але без порушення принципу так званої університетської автономії. Такий результат є достатньо умовним, адже за результатами обговорення організаторами дослідження проблематики автономії університету з окремими респондентами було з'ясовано про відсутність у них чіткого уявлення про категоріальний зміст відповідної дефініції. Разом з тим, ми не лише можемо констатувати факт сприйняття студентами визначальної ролі держави у забезпеченні ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, а й акцентувати увагу на існуванні запиту з боку представників суспільства на реалізацію державою функцій контролю. Безумовно, зміст цього узагальнення дещо суперечить розглянутим нами принципам автономії університету, адже згаданий вище І. Кант не лише тлумачив її зміст через певну незалежність університету, а саме його філософського факультету (традиційні галузі таких практичних знань, як теологія, юриспруденція та медицина, на переконання І. Канта, повинні контролюватися та регулюватися державою), від держави, а і визначав компетенцію відповідного університетського підрозділу на рівні суб'єкта оцінювання (експерта) доцільності прийняття тих чи інших урядових рішень [15, с. 48]. Така суперечливість може бути пояснена існуванням принципової відмінності між тлумаченнями змісту таких категорій як «автономія університету» та «університетська автономія». З огляду на визначений предмет наукового пошуку, вважаємо за можливе, принаймні у межах цієї публікації, залишити аналіз категоріального змісту відповідних категорій по за межами нашої уваги.

Досить неочікуваним для організаторів опитування став той факт, що 43% опитаних студентів підтримали думку про необхідність запровадження державою *жорсткого* контролю за якістю надання освітніх послуг ЗВО. Іншими словами, майже половина респондентів не лише переконана у необхідності запровадження державного контролю за якістю освітньої діяльності та якістю вищої освіти, а і наполягає на можливості реалізації відповідної функції суб'єктами державного управління у відносно посиленій його формі. Отже, суспільство демонструє запит на підсилення ролі держави у забезпеченні контролю за якістю надання ЗВО освітніх послуг.

З огляду на цей факт, вважаємо за необхідне звернути увагу на основного суб'єкта державного контролю у сфері вищої освіти. Відповідно до норм ст. 77 Закону України «Про вищу освіту», державний нагляд (контроль) за дотриманням ЗВО незалежно від форми власності та підпорядкування законодавства у сфері освіти і науки та стандартів освітньої діяльності здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти шляхом здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів [9]. Таким центральним органом, з огляду на його галузеву спрямованість, є Міністерство освіти і науки України. Отже, саме на цей центральний орган виконавчої влади покладається контроль за якістю надання освітніх послуг ЗВО, а відповідно і відповідальність за його ефективність.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі основні висновки.

1. Студенти БМА, як представники Європейського простору вищої освіти на рівні безпосередніх об'єктів освітньо-виховної комунікації, не лише приймають (схвалюють) участь держави у забезпеченні контролю за якістю надання освітніх послуг ЗВО, а і визначають її неабияку роль у відповідному процесі. Отже, ми можемо стверджувати про готовність суспільства до сприйняття інституту держави на рівні одного з основних елементів системи забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Оцінюючи досвід Латвії, необхідність використання якого для реформування вітчизняної системи вищої освіти нами було обґрунтовано у межах попередніх наукових пошуків [17], слід визнати той факт, що демократизація вітчизняної системи вищої освіти, так само як і її поступова інтеграція до Європейського простору вищої освіти, не є підставою для зменшення відповідальності держави за забезпечення контролю якості надання освітніх послуг ЗВО. Іншими словами, держава, як один з суб'єктів забезпечення якості вищої освіти, не може розглядатись виключно на рівні незалежного «арбітра» або «експерта», адже суб'єкт управління потребує від неї не лише результатів оцінювання (експертизи), а і очікує конкретних дій щодо підвищення якості надання освітніх послуг.

2. Зміст вище сформульованого висновку надає нам можливість вести мову про пріоритетність до використання органами державної влади тих з важелів та методів впливу на об'єкти обраної уваги (якість вищої освіти; якість освітньої діяльності ЗВО), які містяться у межах інструментарію управління. Використання державою інструментарію управління, за умови порівняння потужності його впливу з відповідними можливостями інструментарію регулювання, має значно потужніший потенціал для забезпечення очікуваних змін об'єкту управлінської уваги. Серед механізмів державного управління функціонуванням та розвитком системи забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності та якості вищої освіти слід звернути увагу на потенціали:

1) нормативно-правового механізму державного управління, а саме тих його методів, які юридично закріплюють повноваження держави щодо моніторингу та забезпечення якості вищої освіти. Існуючі на цей час норми щодо розподілу рівнів системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (підсистеми внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості, а також підсистема забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти) не забезпечують її ефективного функціонування. Пропонуємо на інституціональному рівні конкретизувати повноваження та відповідальність держави на кожному з рівнів забезпечення якості вищої освіти;

2) економічного механізму державного управління, а саме тих його методів, які забезпечують використання суб'єктом державного управління об'єктивних законів ринку, а також сприяють узгодженню економічних інтересів суб'єктів і об'єктів управління якістю вищої освіти. Відповідні методи можуть бути використані, наприклад, під час формування та виконання державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою, наукових та науково-педагогічних кадрів. Пропонуємо розглянути можливість розміщення державного замовлення лише в тих ЗВО, які подолали за результатами

державного контролю рівня забезпечення ЗВО якості освітньої діяльності науково обґрунтовану та інституціонально затверджену межу.

3) адміністративно-організаційного механізму державного управління, а саме тих його методів, які з одного боку, визначають організаційні норми взаємодії інституції університету з інститутом держави, а з іншого – забезпечують реалізацію суб'єктами державного управління функції контролю за якістю освітньої діяльності ЗВО та якістю вищої освіти. Відповідні методи можуть бути використані у тому числі й для регулювання рівня так званої університетської автономії. На нашу думку, автономія ЗВО, особливо у межах вітчизняного простору вищої освіти, не повинна розглядатись на рівні певної даності (автоматично наданого ЗВО атрибуту), адже сьогодні не кожен ЗВО може забезпечити відповідальне використання її потенціалів. Надання автономії ЗВО повинно стати результатом визнання державою тієї якості професійної діяльності ЗВО, яка пропонується ним суспільству. Іншими словами, автономія повинна надаватись державою лише тим ЗВО, які у межах певного часу довели свою спроможність до забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти;

4) суспільно-політичного механізму державного управління, а саме тих його методів, які забезпечують розвиток співробітництва між інститутом держави та інституцією університету з метою реалізації державної політики щодо забезпечення якості вищої освіти, а також сприяють встановленню взаєморозуміння і взаємоповаги між суб'єктами та об'єктами державного управління освітянською галуззю. Відповідні методи можуть бути використані, наприклад, для узгодження змісту та практики реалізації державної політики щодо забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти.

Вище наведений перелік не вичерпує потенціали механізмів державного управління функціонуванням та розвитком системи забезпечення якості вищої освіти, а отже може бути доповнений за рахунок морально-етичних, соціально-психологічних, статистико-математичних, комунікаційних та дипломатичних методів впливу суб'єктів державного управління. Кожна з відповідних груп методів має свої потенціали у забезпеченні контролю якості надання ЗВО освітніх послуг, а отже дослідження їх змісту та практики використання в системі державного управління якістю вищої освіти є перспективним напрямом в організації подальших наукових пошуків.

Література:

1. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. *Офіційний вісник України*. 2018. № 24. С. 27.

2. Ковбасюк Ю. Наука державного управління в умовах системних державно-управлінських реформ і суспільних трансформацій. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2012. Вип. 1. С. 5–20.

3. Паспорт спеціальності 25.00.02 – механізми державного управління. Постанова президії ВАК України від 14.12.2006 № 46-06/11. URL: <http://www.niss.gov.ua/pasport250002.html>.

4. Мороз С. А. Вдосконалення механізмів державного управління якістю вищої освіти на рівні функціонування системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності. *Аспекти публічного управління: Збірник наукових праць ДРІДУ НАДУ*. 2017. №10–11. С. 13–21.

5. Мороз В. М., Мороз С. А. Порядок та умови вступу до докторантури як елемент правового механізму державного управління якістю підготовки фахівців на науковому рівні вищої освіти. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. №3. С. 127–134.

6. Мороз С. А., Мороз В. М. Зміст дефініції «якість вищої освіти» в контексті наукових поглядів представників східноєвропейських наукових шкіл. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2017. №2. С. 58–71.

7. Матеріали конференції міністрів освіти Європейського простору вищої освіти. Новини від 25.05.2018. Національний Еразмус+. Офіс в Україні. URL: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1791-konferentsiia-ministriv-osvity-yevropeiskoho-prostoru-vyshchoi-osvity-24-250518-m-kyiv.html>.

8. Паризьке комюніке, 25-те травня 2018. Матеріали конференції міністрів освіти Європейського простору вищої освіти. Проект Європейського Союзу «Мережа національних офісів програми Еразмус+ та національних команд експертів з реформування вищої освіти». URL: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1791-konferentsiia-ministriv-osvity-yevropeiskoho-prostoru-vyshchoi-osvity-24-250518-m-kyiv.html>.

9. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 р. № 1 556-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 63. С. 7–14.

10. Чичерин Б.Н. История политических учений: в 2 т. СПб.: Издательство Русской христианской гуманитарной академии, 2006. Т.2. 2008. 752 с.

11. Locke J. Two Treatises of Government. Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform. 2013. 174 p.

12. Хартія Університетів України «Академічні свободи, університетська автономія та освіта». *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2009. Вип. 16. С. 432–437.

13. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Офіційний вісник України. 2017. № 78. С. 7–10.

14. Авдеев Н.Ф. Высшая школа в условиях глобализации: учебное пособие. Москва: МГИУ, 2011. 578 с.

15. Кант И. Спор факультетов. Калининград: Издво КГУ, 2002. 286 с.

16. Уварова О. О. Інституційна автономія університету: європейський досвід для системи вищої освіти України. URL: <http://www.uvarova.info/інституційна-автономія-університету>.

17. Мороз С. А., Мороз В. М. Напрями вдосконалення механізмів державного управління системою вищої освіти та її якістю: обґрунтування можливості використання латвійського досвіду. *Теорія і практика управління*

соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2018. №4. С. 45–61.

References:

1. Pro vykonannja Ughody pro asociaciju mizh Ukrajinou, z odnijeji storony, ta Jevropejskym Sojuzom, Jevropejskym spivtovarystvom z atomnoji energhiji i jikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoji storonny. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25.10.2017 r. no 1106. *Oficijnyj visnyk Ukrainy*.
2. Kovbasjuk Ju. (2012) Nauka derzhavnogho upravlinnja v umovakh systemnykh derzhavno-upravlinsjkykh reform i suspilnykh transformacij. *Visnyk Nacionaljnoji akademiji derzhavnogho upravlinnja pry Prezidentovi Ukrainy*. vol. 1. pp. 5–20.
3. Pasport specialnosti 25.00.02 – mekhanizmy derzhavnogho upravlinnja. Postanova prezidiji VAK Ukrainy vid 14.12.2006 # 46-06/11. available at: <http://www.niss.gov.ua/pasport250002.html>.
4. Moroz S. A. (2017) Vdoskonalennja mekhanizmiv derzhavnogho upravlinnja jakistju vyshhoji osvity na rivni funkcionuvannja systemy vnutrishnjogho zabezpechennja jakosti osvitnjoji dijalnosti. *Aspekty publichnogho upravlinnja: Zbirnyk naukovykh pracj DRIDU NADU*. vol. 10–11. pp. 13–21.
5. Moroz V. M., Moroz S. A. (2015) Porjadok ta umovy vstupu do doktorantury jak element pravovogho mekhanizmu derzhavnogho upravlinnja jakistju pidghotovky fakhivciv na naukovomu rivni vyshhoji osvity. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoji Rady Ukrainy*. vol. 3. pp. 127–134.
6. Moroz S. A., Moroz V. M. (2017) Zmist definiciji «jakistj vyshhoji osvity» v konteksti naukovykh pohljadiv predstavnykiv skhidnojevropejskykh naukovykh shkil. *Teorija i praktyka upravlinnja socialnymy systemamy: filosofija, psykholohija, pedaghoghika, sociologhija*. vol. 2. pp. 58–71.
7. Materialy konferenciji ministriv osvity Jevropejskogho prostoru vyshhoji osvity. Novyny vid 25.05.2018. Nacionalnyj Erasmus+. Ofis v Ukraini. available at: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1791-konferentsiia-ministriv-osvity-yevropeiskoho-prostoru-vyshchoi-osvity-24-250518-m-kyiv.html>.
8. Paryzke komjunkte, 25-te travnja 2018. Materialy konferenciji ministriv osvity Jevropejskogho prostoru vyshhoji osvity. Proekt Jevropejskogho Sojuzu «Merezha nacionalnykh ofisiv prohramy Erasmus+ ta nacionalnykh komand ekspertiv z reformuvannja vyshhoji osvity». available at: <http://erasmusplus.org.ua/novyny/1791-konferentsiia-ministriv-osvity-yevropeiskoho-prostoru-vyshchoi-osvity-24-250518-m-kyiv.html>.
9. Pro vyshhu osvit. (2014) Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. # 1 556-VII. *Oficijnyj visnyk Ukrainy*. vol 63. pp. 7–14.
10. Chycheryn B. N. (2006) Ystoryja polytycheskykh uchenyj: v 2 t. SPb.: Yzdatelstvo Russkoj khrystyanskoj ghumanytarnoj akademyy, vol.2.
11. Locke J. (2013) Two Treatises of Government. Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform.
12. Khartija Universytetiv Ukrainy (2009) «Akademichni svobody, universytetsjka avtonomija ta osvita». *Suchasna ukrajinsjka polityka. Polityky i politologhy pro neji*. no. 16. pp. 432–437.

13. Pro osvitu. Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. no 2145-VIII. (2017) *Oficijnyj visnyk Ukrainy*. no 78. pp. 7–10.
14. Avdeev N.F. (2011) *Vyshshaya shkola v usloviyakh globalizatsii: uchebnoe posobie*. Moskva: MGIU.
15. Kant Y. (2002) *Spor fakul'tetov*. Kalynynghrad: Yzdvo KGhU
16. Uvarova O. O. Instytutijna avtonomija universytetu: jevropejskij dosvid dlja systemy vyshhoji osvity Ukrainy. available at: <http://www.uvarova.info/instytutijna-avtonomija-universytetu>.
17. Moroz S. A., Moroz V. M. (2018) *Naprijamy vdoskonalennja mekhanizmiv derzhavnogo upravlinnja systemoju vyshhoji osvity ta jiji jakistju: obgruntuvannja mozhlyvosti vykorystannja latvijskogo dosvidu. Teorija i praktyka upravlinnja social'nymi systemamy: filosofija, psykholohija, pedagoghika, sociologhija*. no 4. pp. 45–61.

The issue of reforming of higher education and its quality providing, with the look on its importance for social-economic development and society, always stays within the range of professional attention of subjects of public administration.

Problematics of state management of education activity quality and higher education quality is not fundamentally new ways in organising of scientific search. The issue of state participation in providing of the effective functioning of the higher education system of Ukraine has been developed in scientific works V.D. Bakumenko, L.A. Haievska, T.I. Hladka, S.M. Dombrovska, O.V. Dubrovka, O.V. Zhabenko, V.I. Luhovyi, T.O. Lukina, V.M. Moroz, V.M. Oharenko, O.V. Postupna, V.P. Sadkovyi, S.M. Serohin and other researchers.

To determine opinion of European students (those applicants of higher education who study in the European higher education area) as for place and role of state in provision of quality control of educational services provided with higher educational institute, and also advise ways to improve content and practice of the use of mechanisms of state management of higher education quality.

The analyses of respondents answers as for the need to provide with state control of education services quality provided with higher education institutions allows us to formulate the following generalizations

First, despite the fact that the respondents of the survey were representatives of the European higher education area, the nature of the formation and development of which is associated with the implementation of the principles of independence of the University institutions from the Institute of the state, as a result, we obtained an expert opinion on the need for the state to participate in controlling of the educational services quality provided with higher education institution. An interesting fact is that none of the students supported the view that the state should not lead strict control.

Secondly most respondents (57%) supported an opinion that the state should lead strict control of the educational services quality provided with higher education institution, but without violation of the principle of so-called University autonomy. Quite unexpected for the organizers of the survey was the fact that 43% of the surveyed students supported the opinion about the need for the state to lead *strict* control over the educational services quality. In other words, almost half of the

respondents are not only convinced of the need to carry out state control over the educational activities quality and the higher education quality, but also insist on the possibility of implementing the relevant function of the subjects of state management in relation to its enhanced form. Consequently, the society demonstrates a request to strengthen the role of the state in provision control over the quality of educational services provided with higher education institution.

Taking into account mentioned above we can formulate such main conclusions.

1. Students of The Baltic International Academy, as representatives of European higher education space as direct objects of educational communication, not only accept (approve) state participating in providing control over education services quality provided with the higher education institution, but also determinate its leading role in the relevant process. So we can claim about the readiness of the society to accept the Institute of State on the level of one of the mail elements of system of providing by higher educational institutes the education activities quality and higher education quality. Evaluating of the experience of Latvia, it should be recognized that the democratization of the national system of higher education, as well as its gradual integration into the European higher education area, is not the basis for reducing the responsibility of the state for ensuring the quality control of educational services by higher education institutions.

2. The content of the above formulated conclusion provides us an opportunity to speak about priority to use by the public authorities those of levers and methods of influence on objects of the chosen attention (higher education quality; education activity quality of the higher education university), which are contained within the boundaries of the instrumentation administration. Using of instrumentation administration with state, in case of relatively powerful its influence compare to relevant abilities of the instrumentation management, has a much stronger capacity to provide the expected changes of the object of management attention.